

Фундаментальне розрізнення правового впливу і правового регулювання, що охоплює також окремі аспекти політико-правової проблематики компромісу, відіграє принципову роль для теорії правового контрактизму. Однак фундаментально важливою є теза, що договори виступають засобом не регулювання, а координації, що сприяє встановленню їх змістовно залежної легітимності. У цьому зв'язку, на тлі тенденції децентралізації правового впливу, договори мають перспективу поступово стати центральною ланкою правової координації.

Список використаної літератури:

1. Алексеев С. С. Крушение права. Полемиические заметки. Екатеринбург: Институт частного права, 2009., с. 16; Якушев П. А. Культурные факторы действия права. Юридическая техника. 2016. № 10. С. 485–487.
2. Оборотов Ю. Н. Теория государства и права (прагматический курс). Одеса: Юридична література, 2008., с. 42.

СКУРІХІН СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри загальнотеоретичної юриспруденції,
кандидат юридичних наук, доцент

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВОВОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

Формування правової культури, підвищення рівня правосвідомості та правового мислення багато в чому залежать від процесів правової соціалізації і правового виховання. І хоча правова соціалізація і правове виховання активно досліджувалися в юриспруденції протягом останніх десятиліть, серед вчених до теперішнього часу не сформувалося однозначного уявлення про співвідношення цих явищ. Так, прихильники педагогічної концепції, як правило, визначають правову соціалізацію поряд із індивідуалізацією як елементи процесу правового виховання, його механізми, котрі визначають зміст і методи відповідно колективістського та індивідуалістського виховання [1, с. 19]. Деякі вчені розглядають правове виховання та правову соціалізацію як різні, але безумовно тісно взаємопов'язані між собою процеси, правове виховання, при цьому, пов'язане з правовим впливом, а правова соціалізація — зі сприйняттям індивідом цього впливу [2, с. 526] і включенням його до системи правовідносин в суспільстві [3, с. 114]. Правове виховання може розумітись у широкому і вузькому сенсі. У широкому сенсі — це довготривалий процес впливу на право-

свідомість і правову культуру, що включає вплив устрою суспільного життя, чинного законодавства, юридичної практики, моральної атмосфери і традицій суспільства, освіти і соціального навчання. При такому розумінні правове виховання фактично отожднюється з правовою соціалізацією. У вузькому розумінні правове виховання є спеціальний, організований, цілеспрямований вплив на правосвідомість особи, на підвищення рівня правової культури людини, групи людей, суспільства в цілому [4, с. 231]. У цьому випадку правове виховання є органічною складовою частиною процесу правової соціалізації. Такий підхід дозволяє виділити стихійну та цілеспрямовану правову соціалізацію, де остання і буде правовим вихованням [5, с. 32]. Співвідношення між правовою соціалізацією і правовим вихованням, як між цілим та частиною, домінує сьогодні у навчальній та науковій літературі.

Визнаючи, виокремлення правового виховання в рамках правової соціалізації слід зазначити, що критерії такого виокремлення чітко не визначені, і в деяких випадках, на теоретичному рівні, дані поняття змішуються.

Важливим критерієм у співвідношенні між стихійною правовою соціалізацією і правовим вихованням є суб'єктивний фактор. Цілеспрямований, систематичний вплив на об'єкти виховання (індивідів, соціальні групи, суспільство у цілому) може здійснювати лише визначене коло суб'єктів. До суб'єктів правового виховання звичайно відносять державні органи, громадські організації, соціальні групи, посадові особи та громадяни, котрі спрямовують свою діяльність на розроблення і реалізацію заходів, пов'язаних з правовим вихованням. Стихійна правова соціалізація конкретного переліку суб'єктів правового виховання не має. Це пов'язано з особливістю факторів, що впливають на процес соціалізації, до яких відносяться ментальні особливості суспільства, система правових традицій, осмислення власних помилок і подій свого досвіду, життєвий досвід навколишніх людей, власні абстрактні уявлення людини про право, державу, країну, націю, тощо [2, с. 524]. У ході стихійної правової соціалізації людина, індивід є суб'єктом, оскільки набуття соціальних якостей для людини є насамперед життєво необхідною умовою її буття, це, так би мовити, «в її інтересах». Людина є активним агентом процесу соціалізації. У процесі правового виховання людина, скоріше, виступає як об'єкт правовиховного впливу з боку соціуму, тим, «кого виховують» [1, с. 23–24]. Крім того, правовому вихованню, на відміну від стихійної правової соціалізації, підлягають не тільки індивіди, але і соціальні групи, і суспільство у цілому.

Конкретизація суб'єктно-об'єктних відносин у правовому вихованні передбачає можливість чіткої теоретичної розробки та практичного втілення, на відміну від стихійної правової соціалізації, принципів та методів правового виховання. В літературі принципи правового виховання розподіляють на загальні та організаційно-функціональні. До загальних відносять принципи: об'єктивності, локальності механізму

правового виховання, конкретності, науковості, законності, гласності. До організаційно-функціональних — раціональної організації, комплексності й координованості механізму правового виховання, зворотного зв'язку, персоніфікованості, організаційні механізму правовиховної діяльності, підбору й розстановки кадрів. Методи правового виховання — це сукупність способів і прийомів правовиховного впливу, які забезпечують реалізацію та досягнення мети правового виховання. До них належать переконання, покарання, наочність, позитивний приклад, розв'язання юридичних казусів, заохочення, критика й самокритика, наслідування тощо [1, с. 32–35, 38].

На відміну від цілеспрямованої правової соціалізації, тобто правового виховання, стихійна правова соціалізація відбувається під впливом неконтрольованих процесів, тому індивід може засвоювати не тільки зразки належної поведінки, а й такі, що не є бажаними, але поширені у певному соціальному середовищі, сприймаючи їх помилково як належні. Це так звана «асоціалізація», що визначається як процес засвоєння індивідом певних антигромадських, асоціальних норм, принципів, негативних ролей, установок, стереотипів поведінки, які об'єктивно призводять до деформації громадських зв'язків, до дестабілізації суспільства [6, с. 55]. Правове виховання не може бути негативним апіорі, якщо його не розглядати в антидемократичних, тоталітарних суспільствах, коли система правового виховання побудована та здійснюється не у відповідності до основних принципів права.

В теорії правового виховання, традиційно виділяють форми правового виховання, як конкретні способи організації виховного процесу. Сьогодні основними формами правового виховання залишаються: правове навчання, правова пропаганда, юридична практика, безпосередня реалізація права і правове самовиховання [2, с. 522–523]. Правове навчання, правова пропаганда і правове самовиховання являють собою систематичний і цілеспрямований процес впливу суб'єктів на об'єкти правового виховання (особливістю самовиховання є те, що і суб'єктом і об'єктом правового впливу буде одна і та ж особа). Юридична практика і безпосередня реалізація права не мають, стосовно правовиховного впливу, чіткої системності і цілеспрямованості. Фактично, через юридичну практику і безпосередню реалізацію права відбувається вплив на правосвідомість і правову поведінку шляхом накопичення правового досвіду, знань через сприйняття відповідної юридичної інформації щодо діяльності правоохоронних органів, через участь осіб у правозастосовній діяльності, через самостійне здійснення юридичних дій, дотримання заборон, використання дозволів, виконання обов'язків. В даному випадку, більшою мірою, йдеться мова про засоби стихійної правової соціалізації, ніж форми правового виховання.

У матеріалі розглянуті варіанти співвідношення правової соціалізації та правового виховання. Запропоновано розуміння правового виховання як частини правової соціалізації. Виділені критерії

розмежування стихійної та цілеспрямованої (правове виховання) правової соціалізації.

Список використаної літератури:

1. Філософія правового виховання : навч. посіб. / [А.П. Гетьман, О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань та ін.] ; за ред. А.П. Гетьмана, О.Г. Данильяна. — Х. : Право, 2012. — 248 с.
2. Крестовська Н.М. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник / Н.М. Крестовська, Л.Г. Матвєєва. — К. : Юрінком Інтер, 2015. — 584 с.
3. Соціологія права : навч. посіб. / [В.Д. Воднік, Ю.І. Золотарьова, Г.П. Клімова та ін.] ; за ред. Н.П. Осипової. — Х. : Право, 2007. — 232 с.
4. Максимов С.І. Правове виховання в сучасних дослідженнях: проблеми і перспективи / С. І. Максимов // Проблеми законності : Акад. зб. наук. праць / [відп. ред. В. Я. Тацій]. — Х. : Нац. юрид. акад. України, 2009. — Вип. 103. — С. 228–233.
5. Оборотов Ю.Н. Теория государства и права (прагматический курс) / Ю. Н. Оборотов. — О. : Юрид. л-ра, 2004. — 184 с.
6. Баранов П. П. Правовая психология курсантов вузов МВД России : монография / П.П. Баранов, Л.В. Мещерякова. — Ростов-на/Д. : РЮИ МВД России, 2001. — 168 с.

БОГУЦЬКИЙ ПАВЛО ПЕТРОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри загальнотеоретичної юриспруденції,
кандидат юридичних наук, доцент

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК СИСТЕМНОЇ ЦІЛІСНОСТІ

Національна безпека у своєму онтологічному значенні характеризує певне уявлення про умови існування людини та суспільства і, водночас, постає осмисленням діяльності, яка спрямована на забезпечення сталого існування особистості, суспільства. Онтологічний дуалізм, який проявляється у взаємозалежності безпеки людини і безпеки суспільства, спостерігається як на емпіричному, так і на онтологічному рівнях, а тому вимагає відповідної концептуальної побудови її правового змісту. Проте на перетині національної безпеки і права виявляється, що національна безпека втрачає будь-який смисл без участі держави. Саме державні інститути є активними рушійними чинниками національної безпеки, через державні інститути і реалізацію ними функцій національна безпека набуває тих ознак, які наближують до розуміння її